

THEMA

WOORDWIJS

Heb ik als mens voor God ook nog wat te willen?

E.J. Oostland

Arminius moest eens weten: 400 jaar na dato gaat zijn naam nog altijd veelvuldig rond. Zijn naam, gekoppeld aan een gedachtegoed dat binnen de theologie, maar zeker ook binnen het geloofsleven springlevend is.

400 jaar na de veroordeling van de remonstranten op de synode van Dordrecht is de geur van ‘Remonstrantisme’ of ‘Arminianisme’ blijven hangen. En woorden als: aannemen, kiezen en reageren op Gods beloften kunnen zomaar van een dergelijk etiket worden voorzien.

Neem het voorbeeld van de evangelisatie: mag je daarin zeggen: kies voor Jezus? Neem Jezus aan? Hij is ook voor jou gestorven? Of klinkt ons dat al te menselijk, te actief in de oren, en gaat dan ons gereformeerde geweten spreken?

Arminius moest eens weten hoe vaak ook wij vandaag nog te maken hebben met wat hij leerde.

Een logisch systeem

En dat is eigenlijk helemaal niet zo verwonderlijk. Want, laten we eerlijk zijn, de remonstranten denken vanuit een systeem dat logisch in elkaar zit, dat te overzien is, dat méé te denken valt. En dat is voor ons mensen aantrekkelijk.

Christus, zo zeiden de remonstranten, is voor alle mensen gestorven, en dat moet tegen iedereen zo gezegd worden. Dan is het vervolgens aan die mens, wat hij of zij ermee doet. De mogelijkheid tot behoud en redding is principieel aan iedereen gegeven. God doet een appèl op mensen, en daarop moet diezelfde mens met geloof antwoorden. En iedere mens kan dat in principe uit zichzelf. Het geloof van de mens is zo uiteindelijk beslissend voor het eeuwige leven.¹

Daarmee is ‘gered’, dat je op ieder mens hetzelfde appèl kunt doen: geloof! Want iedere mens heeft ook de gave van geloof in zich. Ook de ernst om je leven lang serieus met je geloof bezig te zijn, is bij remonstranten volop aanwezig: volharden in echt geloof is immers een voorwaarde voor definitieve rechtvaardiging. En dus moet er je leven lang een vroom, toegewijd leven zijn.

Tegelijk is ook God ‘beschermd’: Hem kun je in elk geval geen onrechtvaardigheid verwijten, als de uiteindelijke beslissing tot behoud bij de mens zelf ligt. Of het spelen van een gruwelijk spel, waarbij verworpenen, ook al leven ze nog zo serieus, geen schijn van kans maken. Ook kun je het God niet ‘aanrekenen’, dat Hij in zijn evangelie wél mensen de opdracht geeft zich te bekeren, terwijl ze dat helemaal niet kunnen, omdat ze niet uitverkoren zijn. God blijft op die manier ‘verschoond’.

Spanning in ons denken

Maar tegelijk ook heel erg op afstand. Want op de achtergrond ligt de vraag naar de verhouding tussen God en mens. Een vraag, die in ons denken altijd spanning oplevert. Als God soeverein is, almachtig, en als Schepper ook alles regeert, waar blijft de mens dan met zijn eigen keuzes en verantwoordelijkheid?

¹ Vergelijk in de Dordtse Leerregels de Veroordeling van de dwalingen achter elk hoofdstuk.

Maar als de mens zelf kan kiezen, en vooral: zelf verantwoordelijk is, staat God er dan maar niet bij te kijken, op een afstand, reagerend op wat mensen doen? Zijn God en mens eigenlijk wel samen te denken? Leidt een spreken over Gods soevereiniteit er automatisch toe, dat de verantwoordelijkheid van de mens afneemt, en andersom?

De remonstranten leggen de nadruk op de mens, en proberen zo de spanning in het denken over God en mens weg te nemen.

Als je daar niets van wilt weten, moet je niet van de weeromstuit alle nadruk gaan leggen bij God. Dat gevaar lopen ultragereformeerden, zeg maar de rechterflank van de gereformeerde gezindte. Als God alles regeert en vastgelegd heeft in zijn raad, moet ik als mens maar afwachten, wordt de mens lijdelijk, wachtend op een signaal van boven. Je weet immers niet wie God heeft uitverkoren; en mag je jezelf beschouwen als uitverkoren, of andere mensen zomaar de beloften van het evangelie voorhouden? Die gelden toch alleen de uitverkorenen? Ook hier een sluitend systeem, zij het gedacht vanaf de andere kant. En dat ook dit systeem grote gevolgen heeft voor de prediking (hoe spreek je mensen aan) en evangelisatie, laat zich raden.

Concurrentie?

Maar moet je wel kiezen? Voor ons idee wel. Wij denken als het om God en mens gaat, vaak in concurrentieverhoudingen. Wat de één doet, kan de ander niet doen. Doet de één meer, dan de ander automatisch minder. Maar daarmee maak je van God en mens ongewild gelijkwaardige partijen (waarbij God vanzelfsprekend veel groter en machtiger is dan een mens, maar feitelijk op hetzelfde niveau staat). Terwijl bijbels gezien de verhouding Schepper-schepsel juist is: de mens is gemaakt met een eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid, maar tegelijk óók in de hand van de Here, zijn Schepper, zonder Wie hij zich niet kan roeren of bewegen (HC zd. 10).

De Bijbel kent dan ook geen concurrentieverhoudingen tussen God en mens (niet in het verbond, niet bij de verkiezing, niet in de oproep te geloven en zich te bekeren), maar spreekt voor ons idee heel onbekommerd en kan ook zomaar twee voor ons idee tegenstrijdige gedachten over God en mens naast elkaar laten staan. En ze zijn allebei waar.

Een bekend voorbeeld is Filippenzen 2:12,13: 'Blijf uw behoud bewerken ..., want God is het, die zowel het willen als het werken in u werkt.' Of ook Matteüs 26:24: 'De Zoon des mensen gaat wel heen ..., doch wee die mens, door wie Hij verraden wordt.'

Dergelijke bijbelwoorden betekenen mijns inziens in elk geval twee dingen: God en mens en hun eigen verantwoordelijkheid komen samen, tegelijk, tot hun recht. Het een heft het ander niet op.

En daarin is de Bijbel dus wezenlijk anders dan ons denken en onze pogingen om een en ander sluitend te krijgen in ons denken. Geen logisch systeem van hoe God en mens met elkaar omgaan. Die kant moeten we dan ook niet op!

Verkiezing

Terug naar de remonstranten. Denkend vanuit de mens en zijn mogelijkheden kunnen zij niet zoveel beginnen met de leer van de verkiezing. Daarin ligt immers al van alles vast, zonder dat de mens daar invloed op heeft.

Nu hoeft je geen remonstrant te zijn om moeite met de verkiezingsleer te hebben, en ik denk dat ook onder ons deze leer vaak als moeilijk gezien wordt, ver van je af, en eigenlijk maar iets om op een afstand te houden, je loopt in je denken hoe dan ook vast! (Misschien ligt hier ook de oorzaak van het feit dat de Dordtse Leerregels relatief onbekend zijn.)

Want juist in de verkiezingsleer komen twee evenwijdige lijnen samen: God verkiest, in zijn welbehagen, en wij krijgen de opdracht te geloven, in volle verantwoordelijkheid. Hier wordt dus letterlijk een kruis voor ons denken gezet.²

De Bijbel spreekt verschillend over verkiezing (verkiezing tot volk, tot koning, tot een bepaalde dienst; daarnaast ook verkiezing tot behoud).

Altijd gaat verkiezing uit van God, ligt de grond in Hemzelf en worden anderen daarmee gepasseerd. Dat passeren, of verwerpen, ligt eveneens in God, maar vindt zijn oorzaak in de zonde en de ongehoorzaamheid van de mens.

Als de remonstranten wijzen op veelsoortige verkiezing in de Bijbel, is dat op zich juist, zij het dat verkiezing tot eeuwig behoud in Gods welbehagen vastligt, en onveranderlijk is.³

Dat woordje 'welbehagen' betekent: wat van eeuwigheid in God vastligt, kan niemand veranderen: dit tot troost en zekerheid tegenover de chronische onzekerheid van de remonstranten, waar je je leven lang geen zekerheid kunt krijgen over je behoud.

Maar het betekent ook dat God in zijn besluit, in zijn welbehagen mensen heeft uitgekozen zoals ze zijn: verantwoordelijk, willend, geen 'stokken en blokken'. En dus ligt niet alleen de uitkomst vast: het eeuwige leven, maar ook de weg daarheen: de weg van roepen, geloven, aannemen, worstelen. Heel onze 'menselijke' weg naar Jezus toe.

God is dus machtig om 'willende' mensen te brengen tot zijn heil. De verkiezing tot zaligheid maakt van mensen geen dingen; integendeel, in de weg van het heil blijft de mens mens, en dus actief en verantwoordelijk: God dringt aan op een keuze en de mens moet daarop steeds weer reageren.

Dat kunnen we in ons denken nooit rond krijgen: hoe we zelf, volledig verantwoordelijk, opgenomen zijn in Gods eeuwige raad. Hoe God zijn vaste voornemen met ons uitwerkt, zonder dat we daarin als mens 'tekortgedaan' worden, alsof wat wij doen en wie wij zijn, er niet toe doen.

Roeping

Maar laten we niet blijven stilstaan bij het niet-begrijpen.

Begin altijd bij God, die in zijn Woord op ons afkomt, Zichzelf voorstelt en Zichzelf belooft en dan ook vraagt, als antwoord: neem aan wat Ik zeg, geloof wat Ik beloof, dat is mijn voorwaarde, dat is de weg naar je behoud.

Anders gezegd: begin niet bij Gods verkiezing, want dan sla je alle menselijke activiteit en antwoord bij voorbaat dood. Begin bij Gods roeping, waarmee Hij ons serieus aanspreekt en nodigt.⁴ Zo beginnen de Dordtse Leerregels ook, midden in de praktijk van het leven. Dan doet ook de uitspraak: 'Christus is voor alle mensen gestorven' niet zoveel ter zake, maar wel: geloof je, dat Hij ook voor jou stierf?

Gods roeping is serieus, welgemeend (DL III/IV,8), en dus veel meer dan een vriendelijk appèl op ons (V.d.d., III/IV,7). Het afwijzen van die roeping is eigen schuld, en het positief daarop antwoorden doen we óók zelf, als mens. Maar daar moet je dan tegelijk bij zeggen: een eigen antwoord, dat God ons vanuit zijn welbehagen leert en op de lippen legt. Wij geloven het geloof dat God ons geeft.

² Een beeld, ontleend aan K. Sietsma. Enerzijds kan je denken hier niet verder, anderzijds zet God ons stil voor Christus en zijn kruis, waar ons denken over God en ons overgaat in aanbidden, als we het kruis zien als de plek van Gods genade voor verloren mensen.

³ Dit tegenover de dwaling van de remonstranten, genoemd onder Veroordeling van de dwalingen I,6, waar staat dat uitverkiezing tot behoud *niet* in alle gevallen onveranderlijk is.

⁴ Of, zoals Bavinck ergens zegt: bij de prediking hebben we niets te maken met het besluit van verkiezing.

Blijven spreken over verkiezing?

Maar als je in je spreken en nadenken toch begint bij Gods roeping en ons serieus antwoord daarop, kunnen we het daar dan maar niet beter bij laten? Met andere woorden: zonder dat we het remonstrantse spreken over onze krachtige wil voor onze rekening nemen, is het niet begrijpelijker om alle nadruk te leggen op óns reageren, óns gelovig antwoord op de Here en Gods verkiezing wel te geloven, maar verder maar te laten rusten?

We zouden tot onze schade veel laten liggen, en ons geloof zou ons leven lang onzeker blijven, omdat we dan niet verder komen dan *ons geloof*, terwijl God zelf ons in de Bijbel juist meer laat zien.⁵ We zien Christus, en als je Christus ziet, zie je God, die zijn verkiezingsbesluit uitvoert. Hij gaf immers Christus en daarmee de weg tot behoud. Een weg die Hij gaat, een weg om uitverkorenen tot zaligheid te brengen, een weg waarop Hij van ons vraagt gelovig achter Hem aan te gaan.

Hoe word je dus zeker van je verkiezing? Niet door inzage in Gods besluit, maar door actief geloof in Jezus Christus. Ons gelovig antwoord elke dag op Hem. Die levende omgang bewaart voor allerlei vanzelfsprekendheid en gearriveerdheid, maar het houdt juist de verwondering en de dankbaarheid over Gods genade levend: dat Hij mij uitkiest en zo naar mij toekomt!

En dus: de verkiezingsleer, God die in mijn leven de eerste en de laatste is, moedigt mij juist aan om Hem vast te houden.

Literatuur

J. van Genderen/W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, p.200-232.

K. Sietsma, *Goddelijke soevereiniteit en menselijke verantwoordelijkheid*.

G.C. Berkouwer, *De Verkiezing Gods*.

G. Kwakkel, *UITgekozen!*

J. Faber/C. Trimp e.a. *De schat van Christus' bruid*.

B.J. Oosterhoff, *Om de Schriften te openen*, p.10-37 (over Verkiezing in het OT).

J. van Genderen, 'Roeping en verkiezing', in: *Woord en Kerk*, p.97-117.

J. Verkuijl, *De kern van het christelijk geloof*, p.154-164.

H.J.C.C.J. Wilschut, *J.G.Woelderink: om de 'vaste grond des geloofs'*, m.n. p.651-655.

S. Paas, *Wat zal ik roepen?* (over de vraag hoe we niet-gelovigen oproepen tot bekering).

Artikel op internet: www.cgk.nl/evangelisatie/wat_zal_ik_roepen.htm

Vragen voor bespreking

1. De remonstranten verwijten gereformeerden dat ze te zeker zijn, en daardoor ook al snel in hun geloofsleven wat zorgeloos. Zit daar geen kern van waarheid in?
2. Stelling: Wil je in evangelisatiewerk wervend zijn, dan moet je mensen eenzijdig aanspreken op hun daad van geloof.
3. DL I,14 zegt: 'De leer van de uitverkiezing moet op de juiste plaats en tijd onderwezen worden in Gods kerk, met onderscheidingsvermogen, tot eer van God en tot troost van zijn volk.' Spreekt de kerk vandaag niet veel te weinig over de uitverkiezing? Laten we daarbij niet een stuk troost en zekerheid liggen?
4. Kun je het Paulus meezeggen in Romeinen 9:19v, waar hij de verhouding van mens tot God vergelijkt met boetseerleij in de hand van de Pottenbakker?
5. Stelling: Wie veel nadruk legt op christelijke leefregels en op moraal, vergeet dat het nieuwe leven als christen ook een geschenk van God is en bij Hem begint.

⁵ Wie bij zijn eigen geloof begint en daar het zwaartepunt legt, vervalt ook snel tot wetticisme en ongezone nadruk op heiliging als menselijke verplichting.